

STRESZCZENIE

Celem niniejszej rozprawy, przedstawiającej dociekania prowadzone w ramach projektu badawczego pt. *Nowe życie rękopiśmiennych przekładów dzieł Dantego Alighieri u progu jego polskiej recepcji* („Diamentowy Grant” Ministerstwa Nauki i Edukacji), jest pogłębienie znajomości historii „przyjmowania” twórczości włoskiego poety w naszej kulturze poprzez opracowanie niepublikowanych przekładów (z) *Boskiej Komedii* o znanej obecnie lokalizacji, powstałych w XIX wieku i w pierwszych latach kolejnego stulecia.

Badaniami objęto następujące tłumaczenia: *Wieśniankę* Jana Guszkiwicza (rkp. 13879 Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu), *Boską Komedię* Stefana Dembińskiego (rkp. 4469, 4470, 4504 Biblioteki ZNiO), *Piekło* Ludwika Kamińskiego (rkp. 853 Biblioteki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk) oraz przekłady wyjątków z poematu pióra Michała Wiszniewskiego (rkp. 948 Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie), Stanisława Konopki (rkp. 14372 Biblioteki ZNiO), Władysława Chodźkiewicza (rkp. Φ XXIV, 2670 Ukraińskiej Biblioteki Narodowej w Kijowie), Adama Asnyka (rkp. 6981 Biblioteki ZNiO) i Felicjana Faleńskiego (rkp. 5885 Biblioteki Narodowej w Warszawie). Niektóre z badanych tłumaczeń zostały zidentyfikowane dopiero przez autorkę niniejszego studium i opisane po raz pierwszy.

Pod względem metodologicznym przedstawione badania sytuują się na pograniczu kilku dyscyplin. Podstawowym punktem odniesienia jest przekładoznawstwo kulturowe, szczególnie historia przekładu, (mikro-)historia i biografia tłumaczy z elementami socjologii. Z uwagi na rodzaj materiału badawczego i charakter studiowanych zagadnień autorka czerpie także z metod nowoczesnej komparatystyki, zwłaszcza w zakresie badania recepcji twórcy obcego w kulturze narodowej, oraz z kodykologii i tekstologii.

W pracy przyjęto zatem szeroką perspektywę badawczą wychodzącą daleko poza ramy klasycznej krytyki przekładu. We wstępie historyczno-literackim zarysowano dynamikę i najważniejsze kierunki rozwoju popularności Dantego w kulturze włoskiej, niemieckiej, francuskiej, brytyjskiej, rosyjskiej i polskiej do końca XIX wieku. Opisując europejską recepcję Alighieriego, autorka starała się wskazać zwłaszcza te zjawiska, które miały wpływ na sposób postrzegania osoby i twórczości średniowiecznego poety w Polsce. Część analityczną poświęcono opracowaniu niepublikowanych tłumaczeń *Boskiej Komedii*. Rękopiśmienne przekłady uznano za „zabytki” polskiej recepcji Alighieriego, zatem w dociekaniach uwzględniono zarówno ich postać materialną i historię, jak i różnorodne uwarunkowania i konteksty (historyczno-literackie, społeczne, kulturowe, polityczne itd.) towarzyszące im

powstaniu i dalszym losom. Wiele uwagi poświęcono biografii tłumaczy. W oparciu o źródła drukowane, archiwalne i rękopiśmienne opracowano życiorysy Guskiewicza i Konopki – postaci dotychczas słabo rozpoznanych. Biografię tłumaczy lepiej i dobrze znanych, przeważnie z działalności innej niż przekładowa, przedstawiono teraz w świetle ich zainteresowań italianistycznych, językowych i literackich. Teksty utworu odczytane z autografów poddano krytyce tekstowej i wstępnie przygotowano, we fragmentach, do edycji. Każdy z badanych przekładów został następnie scharakteryzowany – autorka pracy wskazała jego cechy ogólne i opisała w odniesieniu do oryginału oraz do osiągnięć dawnych i dzisiejszych *studi danteschi*. W części trzeciej, podsumowującej, analizowane tłumaczenia zostały pisane w polską serię przekładową *Boskiej Komedii*. Zwrócono uwagę zwłaszcza na dominantę translatorską i związane z nią najistotniejsze różnice pomiędzy kolejnymi elementami serii. W odniesieniu do XIX-wiecznej polskiej normy przekładowej autorka podjęła próbę oceny poziomu „akceptowalności” badanych tłumaczeń w ramach kultury docelowej. Podkreślono różnorodność zawodów tłumaczy, ich historii i kierujących nimi pobudek, co potwierdza, jak wiele „dróg” prowadziło wówczas do Dantego.

Wyniki prowadzonych badań przekonują, że osoba i twórczość florenckiego poety w XIX wieku stanowiły inspirację nie tylko dla największych literatów, których wkład w recepcję Dantego został już dość dobrze opracowany, ale także dla twórców mniej znanych np. dla Władysława Chodźkiewicza i Felicjana Faleńskiego, dla intelektualistów aspirujących do kręgów literackich, jak Stefan Dembiński, czy wręcz dla postaci dotychczas praktycznie anonimowych, jak Jan Guskiewicz i Stefan Konopka. Przekładaniu Alighieriego towarzyszyły różne pobudki np. dydaktyczne, jak w wypadku Michała Wiszniewskiego, lub poetyckie, jak w przypadku Faleńskiego. Dominować wydają się jednak motywacje osobiste i patriotyczne. Odniesienie do szerszego kontekstu XIX-wiecznej recepcji Dantego przekonuje, że Polacy widzieli w Alighierim przede wszystkim „towarzysza” emigracji i tułaczki na obcej ziemi oraz wzór patrioty. Pod tym względem polski odbiór Florentczyka w dużym stopniu przypomina, choć osiąga nieporównywalnie mniejsze rozmiary, narodowy kult, którym Poetę otaczano w Italii przez cały wiek XIX, zaś szczególnie w okresie Risorgimenta. Autorka pracy zauważa, że obraz historii polskiej recepcji Dantego wciąż ma wiele trudnych do wypełnienia luk, wyraża jednak nadzieję, że postęp nauki, zwłaszcza w zakresie cyfryzacji i udostępniania zbiorów rękopiśmiennych i archiwalnych, umożliwi dalsze pogłębianie znajomości tematu.